

RECENZJE

**Andrzej Bogaj, Henryka Kwiatkowska (red.),
Życie i dzieło z ideą wielostronności w tle, Warszawa 2009, ss. 334**

Każdy, kto w trakcie swoich studiów lub przy innej okazji zgłębiał teorię pedagogiczną zna nazwisko profesora Wincentego Okonia. Zajmuje on wysoką pozycję w polskiej pedagogice powojennej. Rzesze studentów i naukowców korzystają z jego bogatego dorobku naukowego, a wiele zapoczątkowanych przez Profesora inicjatyw związanych z organizowaniem życia naukowego i akademickiego kontynuują jego następcy.

Większość odbiorców twórczości Wincentego Okonia, zwłaszcza z młodszego pokolenia, nigdy nie miało okazji bezpośrednio zetknąć się z osobą Profesora. Lektura książki Jubileuszowej Profesora Wincentego Okonia zatytułowanej *Życie i dzieło z ideą wielostronności w tle* wydanej pod redakcją Andrzeja Bogaja i Henryki Kwiatkowskiej daje możliwość lepszego poznania osoby i dorobku tego zasłużonego dla polskiej pedagogiki naukowca. Księga, opublikowana z okazji 95 rocznicy urodzin Profesora, zawiera różnorodne teksty. Oprócz laudacji na cześć Jubilata znajdują się w niej szkice przybliżające życie i działalność Profesora, prace analizujące jego twórczość, teksty dedykowane uczonemu, wspomnienia o Mistrzu i jego warsztacie, recenzje książek Profesora i dwa przeprowadzone z nim wywiady. Dodatkowo na końcu książki została umieszczona pełna bibliografia prac Wincentego Okonia oraz wykaz nazwisk jego uczniów.

Księga dedykowana i w całości poświęcona osobie Profesora Okonia i jego dziełu nie jest monotematyczna. Publikowane w niej teksty są wielowątkowe i zróżnicowane treściowo. To zróżnicowanie – jak wskazuje we wstępie książki profesor Henryka Kwiatkowska – jest odpowiedzią na twórczość Jubilata, która ujawnia wielość jego zainteresowań naukowych i różnorodność podejmowanych problemów badawczych. Przywołana w tytule książki jubileuszowej idea wielostronności będąca głównym motywem poszukiwań naukowych Profesora owocowała w jego twórczości zarówno szerokim spectrum podejmowanych tematów,

jak i wieloaspektowym ich potraktowaniem. Wielostronność w odniesieniu do osoby Wincentego Okonia, jak dowodzą zamieszczone w książce teksty, to również charakterystyczny rys jego osobowości: człowieka aktywnego, nastawionego na rozwój własny i innych, pełniącego nie tylko funkcje naukowe, lecz również menadżerskie, wychowawcy imponującej liczby uczniów, którzy w większości przypadków osiągnęli znaczne sukcesy na polu naukowym.

Szukając odpowiedzi na pytanie: co zadecydowało o tak wysokiej pozycji Wincentego Okonia w środowisku polskich pedagogów i na polu powojennej pedagogiki czytelnik książki może zyskać wiedzę pochodzącą zarówno z rozpoznania w obszarze osiągnięć naukowych, jak poznania cech osobowych, które umożliwiły tworzenie tak znaczących dokonań. Zgromadzone w zbiorze prace dotyczą obydwu wymiarów: naukowego i osobowego nadając im takie samo znaczenie w rozpoznawaniu wartości dzieła Jubilata. Prawie wszyscy autorzy tekstów – dziś w większości profesorowie pedagogiki – są dawnymi uczniami profesora Okonia bądź jego współpracownikami. Dlatego specyfiką i wartością tego zbioru jest to, że przeplatają się w nim i mieszają w wielu tekstach wspomnienia osobiste o Mistrzu i refleksje naukowe, wątki dotyczące życia Profesora i rzetelna analiza jego twórczości, relacje z bezpośrednich spotkań z Profesorem i wnikliwa ocena jego dokonań. Sprzeczne ze sobą formuły wypowiedzi wzajemnie się dopełniają, gdyż każda z nich niesie inne możliwości przekazywania znaczeń i pozwala wydobywać odmienne wartości formułowanych treści. Dzięki zróżnicowanym tematycznie i formalnie przekazom o Mistrzu i jego dorobku, gdzie różnorodnie zostały rozłożone akcenty, uwypuklone kontrastujące fakty i poczynione odmienne spostrzeżenia, tworzony w tekstach wizerunek wybitnego uczonego jest pełniejszy i bardziej wyrazisty.

Podążając tropem dwóch wyżej wskazanych wymiarów czytelnik może zyskać bogatą i różnorodną wiedzę śledząc, w czym poszczególni autorzy upatrują ważności spotkań z Profesorem i wartości jego myśli naukowej oraz jakiego rodzaju fakty z życia uczonego i podejmowane przez niego działania, ich zdaniem, ważyły na osiągnięciach Profesora. Śledząc najpierw wątki oscylujące wokół życia Profesora i jego działalności można wyodrębnić dwa rodzaje wypowiedzi o Mistrzu. Pierwsze z nich to obszernie, wzajemnie uzupełniające się w poszczególnych tekstach i często nieznane informacje biograficzne oraz przypomnienie osiągnięć na polu naukowym Wincentego Okonia. Drugi rodzaj wypowiedzi to zabarwione subiektywizmem liczne wspomnienia ze spotkań i osobistych relacji z Profesorem.

Całościowe spojrzenie na życie i dokonania Jubilata, wpisujące się w pierwszy rodzaj wskazanych przekazów, można odnaleźć w tekstach Andrzeja Radziejwicz-Winnickiego, Tadeusza Lewowickiego. Staranne i kompleksowe przed-

stawienie faktów z życia Profesora z szczególnym podkreśleniem jego osiągnięć pozwala z szerszej – temporalnej – perspektywy dostrzec rozwój kariery oraz uświadomić sobie, jakie elementy składają się rezultat końcowy, którym jest spełnione życie szanowanego naukowca.

Inny charakter, bardziej osobisty, mają teksty zamieszczone w rozdziale *Wielogłos o Mistrzu i jego warsztacie*. Autorzy wypowiedzi – współpracownicy bądź uczniowie Profesora – łączą tu wątki wspomnieniowe z oceną dokonań Profesora. W artykułach Kazimierza Denka, Bolesława Niemierki, Czesława Banacha, Barbary Mazur, Alicji Siemak-Tylikowskiej znajduje się wiele spostrzeżeń i refleksji na temat osoby Mistrza i jego pracy będących wynikiem osobistych spotkań z Wincentym Okoniem. Poczynione obserwacje stały się w tekstach źródłem ogólniejszych rozważań dotyczących dzieła Profesora i jego znaczenia, pełnionych przez niego ról czy kondycji pedagogiki. W przekazywanych uwagach przeplatają się subiektywne odczucia autorów z chłodnymi i poddanymi wszelkim kryteriom dyskursu naukowego przemyśleniami. Duża jest wartość poznawcza tak konstruowanych narracji, gdyż indywidualne a zarazem ważne doświadczenia dostępne tylko nielicznym osobom z kręgu Profesora dzięki dokonywanym w tekstach retrospekcjom i formułowanym na ich podstawie refleksjom mogą stać się inspiracją do przemyśleń również dla odbiorców, którzy nigdy nie mieli szansy zetknąć się bezpośrednio z osobą wybitnego uczonego. Osobną kwestią zajął się w swoim artykule Bogusław Śliwerski. Przywołując publikacje naukowe i autobiograficzną książkę Jubilata zwrócił on uwagę na kunszt pisarski Profesora.

Obok prac przybliżających sylwetkę, życie i dokonania Jubilata innym rodzajem spojrzenia na dzieło Profesora są teksty analizujące jego twórczość. Dzięki nim czytelnik może nie tylko szerzej zapoznać się z problematyką podejmowaną przez Wincentego Okonia w badaniach i refleksji naukowej, lecz również pogłębić rozumienie poszczególnych zagadnień oraz zyskać całościowy obraz wizji edukacyjnych promowanych przez uczonego. Dorobek naukowy znakomitego znawcy dydaktyki i wybitnego humanisty, twórcy – jakże aktualnej do dziś – koncepcji wielostronnego kształcenia, autora wielu znaczących prac pedagogicznych jest obszerny i obfituje w wiele wątków. Stąd różnorodność zagadnień podejmowanych w poszczególnych pracach oraz zróżnicowanie skali ich ogólności: od całościowej i syntetyzującej rekonstrukcji fundamentalnych idei poprzez rozważania dotyczące najważniejszych kategorii do bardziej szczegółowej analizy podstawowych pojęć czy postulatów.

Autorzy tekstów badając twórczość Wincentego Okonia kierowali się odmiennymi zamierzeniami. Stefan Mieszalski w swoim szkicu wskazał kryteria, które mogą stanowić punkty orientacyjne w odtworzeniu kluczowych idei obec-

nych w myśli naukowej Profesora. Dzięki tym wskazaniom łatwiej w szerszej perspektywie uchwycić i uporządkować podstawowe zagadnienia i tym samym lepiej zrozumieć i dostrzec spójność wizji wielostronnego kształcenia oraz idei szkoły promującej aktywność, samodzielność, krytyczność myślenia ucznia, za którą Wincenty Okoń konsekwentnie się opowiadał.

Inni autorzy zajęli się bardziej szczegółowymi problemami. Władysław Zaczynski przybliżając – niełatwe do realizowania w warunkach socjalizmu – prace dydaktyków zmierzające do odkrywania podmiotowości ucznia uwypuklił znaczenie takich kategorii jak samodzielność i problemowość pracy ucznia. Tadeusz Nowacki odwołując się do osiągnięć wypracowanych przez pedagogikę pracy oraz bardziej ogólnych przesłanek rozważał istotę i możliwości doskonalenia zawodowego i osobowego. Andrzej Bogaj rozpatrując istotę i zmiany – dobrze znanej z tradycji pedagogicznej – idei wykształcenia ogólnego wskazał wkład Profesora w jej rozwój i nowy sposób pojmowania.

Wśród prac analizujących twórczość Profesora pojawiły się również teksty, które konfrontowały dorobek naukowy Jubilata ze współczesnością poprzez stawianie pytań o aktualność myśli naukowej bądź rozwój i kontynuację promowanych idei. Henryka Kwiatkowska przybliżając znaczenia kluczowych pojęć obecnych w teorii tworzonej przez Okonia takich, jak wielostronność, samodzielność, rozum i mądrość, heteronomia i autonomia, struktura pytała o ich aktualność. Autorka analizowała wartość edukacyjną i naukową pojęć z perspektywy zachodzących współcześnie zmian kulturowych. Tekst Monika Jaworskiej-Witkowskiej i Lecha Witkowskiego upomina się o krytyczne rozpoznanie dorobku Wincentego Okonia, które umożliwi pogłębienie sądów, wyostrenie punktów spornych, wykazanie niejednoznaczności, wychwycenie – naturalnych w procesie twórczym – niedokończeń. Krytyczne badanie zawierającej w sobie duży potencjał rozwojowy idei wielostronności, zdaniem autorów, daje szansę na kontynuowanie dążeń naukowych Profesora i dynamiczny rozwój refleksji dydaktycznej. W dalszej części tekstu autorzy sporządzili wykaz ważnych problemów, które wymagają wnikliwych rozpoznań oraz wskazali na niebezpieczeństwa w rozwoju dydaktyki ogólnej związane między innymi z niewystarczającym osadzeniem refleksji naukowej w filozofii, niedostatecznym wykorzystaniem dorobku własnej tradycji badań, rozluźnieniem, wyniesionych z klasyki dyscypliny, standardów naukowych.

Z kolei Maria Dudzikowa w swoim eseju uczyniła z wszechobecnego we współczesnej kulturze zjawiska „wciskania kitu” kategorię analityczną, która posłużyła do analizy i oceny wartości pisarstwa naukowego. „Wciskanie kitu”, które mieści się w obszarze pomiędzy prawdą i fałszem, jest, w opinii autorki, zjawiskiem niebezpiecznym dla nauki i stanowi również blokadę w rozwoju

koncepcji wielostronnego kształcenia, której możliwości rozwojowe nie zostały wystarczająco wykorzystane.

W przygotowanym zbiorze oprócz tekstów poświęconych osobie i twórczości Wincentego Okonia znajdują się również teksty dedykowane Jubilatowi, których tematyka mieści się w obszarze jego zainteresowań naukowych. Hanna Komorowska podejmując bliską Profesorowi problematykę pedeutologiczną koncentruje uwagę na ustaleniach europejskiej polityki językowej w zakresie kształcenia nauczycieli języków obcych. Z kolei Elżbieta Putkiewicz pisze o powstaniu i rozwoju działalności Społecznego Towarzystwa Oświatowego i zakładanych przez nie szkół społecznych. Autorka omawia motywy powołania do życia Towarzystwa i przyczyny niekorzystnych przeobrażeń idei szkół społecznych.

W księdze jubileuszowej został zamieszczony również artykuł autorstwa Andrzeja Janowskiego o inwigilacji przez Służbę Bezpieczeństwa prof. Aleksandra Kamińskiego. Esej odsłania sposoby działania SB w środowisku akademickim i mechanizm uwikłania ludzi nauki w system donosicielstwa. Inną kwestią zajął się w tekście Józef Półturzycki. Autor zauważając niewspółmierność problematyki dotyczącej sfery wartości w przedwojennej i powojennej teorii pedagogicznej przedstawił analityczny przegląd prac podejmujących zagadnienia aksjologiczne.

Jubileuszowa księga profesora Wincentego Okonia dostarcza duży zasób cennej wiedzy o życiu i dziele zasłużonego dla pedagogiki naukowca. Książkę czyta się ze szczególnym zainteresowaniem, gdyż fenomen Mistra, autorytetu, osoby wielce zasłużonej dla rozwoju polskiej pedagogiki zostaje odsłonięty w szerokich i różnorodnych kontekstach. Z lektury książki, dzięki zróżnicowanym i bogatym treściowo przekazom o Jubilate i jego dorobku, wyłania się wyrazisty i niesza-blonowy obraz postaci uczonego i człowieka, którego ponadprzeciętne dokonania naukowe i organizacyjne wykraczają poza ramy czasów, w których mu przyszło pracować i tworzyć swoje dzieło.

Magdalena Grygierek
Wydział Pedagogiczny,
Uniwersytet Warszawski